

“LƏZGİNKİ” DOSTLUQ RƏQSI

(Adlı-sanlı ansamblın 60 illiyinə)

“Dünyaca məşhur “Ləzginka” mahnı və rəqs kollektivi 1958-ci ildə görkəmli xoreoqraf, istedadlı baletmeyster, SSRİ Xalq artisti Tanxa İzrailov tərəfindən yaradılıb. Ansambl artıq yarım əsrdən çoxdur ki, səhnədədir. Amma bu, rəsmi yubileydir. Əslində, ləzgi rəqsinin yaşı xalqın formalaşsın, təşəkkül tapdığı gündən hesablanmalıdır. Axı xalqla birgə onun rəqsi və musiqisi də yaranır və inkişaf edir.

Rəqs sənəti tariximizi, milli-mənəvi dəyərləri özündə ehtiva edən və əsrlər boyu nəsildən nəslə ötürülməklə qorunan tükənməz xəzinədir. Böyük dar Atilla hələ 1500 il əvvəl deyib ki, milləti məhv etmək üçün onun musiqisini və rəqsini əlindən almaq kifayətdir. Etnoqrafların elmi araşdırmaları sübut edir ki, qədim və zəngin ənənələrə malik milli rəqs sənəti öz mənbəyini min illərin o tayından götürür. Tarixi məxəzlərə istinad edən mütəxəssislər ləzgi rəqslərinin mənşəyini Qafqaz Albaniyası dövrü ilə əlaqələndirirlər. Görkəmli tarixçi, professor Mahmud İsmayilov “Sənin ulu baban” əsərində göstərir ki, Samur çayı axarının dağlıq hissəsində məskun olan leg tayfaları müasir ləzgilərin ulu babaları olmuşdur. Deməli, alimin fikrinə əsaslanaraq, leg tayfalarının kollektiv şənliklərini ləzgi rəqslərinin ilk nümunələri saymaq mümkündür. Ləzgi xalqının qədim eposu “Şarvili” qəhrəmanının gözəl “Ləzginka” oynadığı haqda dastanda aydın göstərilmişdir. Hətta bədxahlar Şarvilinin büdrəyib yıxılması üçün ayaqları altına sürüşkən maye tökməkdən belə çəkinməmişlər.

Rəvayətə görə, şah oğlu Şah Abbas sevdiyi uca dağlara (sonralar şərəfinə Şahdağ adlandırılmışdır) seyrə çıxanda nədənsə cavan bir oğlanı çarmıxa çəkdirmək qərarına gəlir. Və ondan son arzusunu xəbər alır. Yaraşlıqlı şux gənc baş əyib təzim etdikdən sonra xahişini şahə çatdırır:

- Hökmdar, icazənilə hüsurunuzda rəqs etmək istərdim.

Şah Abbas rəqslərlə əylənməyi çox xoşlardı. Rəqqas və rəqqasələr hər zaman əmrinə müntəzir olardılar. Müxtəlif xalq rəqslərinin ifa edilməsinə üstünlük verirdi məclislərdə. Buna görə də gəncin rəqs arzusunu həyata keçirməyə razılıq verir. Əmr edir ki, yaşıl düzdə

hökm-
etmək

(deyilənə görə, o vaxtdan bura Şahdüzü adlanır) meydan qurub, musiqi çalsınlar. Gənc oğlan ələ şövqlə, ələ fəvqəltəbii oynayırsa ki, şahın, necə deyirlər, ağız açıla qalır.

Bir də görürlər ki, yanında əyləşib tamaşa edən qızı qeyri-ixtiyari meydana çıxır və başlayır oğlanla rəqs etməyə. Şah özündən xəbərsiz əl çalmalı olur və bir azdan arvadı Şahnabatla (Şahdağdan başlanan çaylardan birinə sonralar verilən ad) rəqsə qoşulur. Alqış səsləri gül-çiçəklili düzlərdə, sərt qayalarda əks-səda verir. Bu xoş səhnəni gören camaat da qol götürüb oynamaqdan özlərini saxlaya bilmir.

Oynaq rəqs Şah Abbasi ov-sunlayır, öz mənfur niyyətindən əl çəkməyə məcbur edir, ürəyindəki lütf və mərhəmətini artırır. Beləliklə, edam günü əsl şənliyə, toy-bayrama çevrilir.

- Rəqsin çox xoşuma gəldi, ürəyimə yatdı, səni bağışlayıram, cavan oğlan, – şahın üzündə təbəssüm görünür. Oğlanı məmləkətində baş rəqqas təyin edir, qiymətli pal-paltar və hədiyyələrlə mükafatlandırır və qızını ona əvə verir...

Qədim və zəngin tarixə malik rəqsin xilasedici məramına, əfvədi missiyasına, oynatmaq və eşqi çuşa qətimək gücünə fikir verirsinizmi?

Elə bu yazını qələmə almağıma səbəb də məşhur milli rəqslərimizdən biri olan “Ləzginka”ya olan sonsuz maraq və sevgim, bu rəqs havasının həvəskarı, yorulmaz ifaçısı, tədqiqatçısı və təbliğatçısı olmağımdır. İnanın, mövzu üzərində işləyərkən hərdən bir qələməmi qoyub, rəqs edib, sonra yazımın ardını davam etdirmişəm. Başqa sözlə desəm, gah əlim, gah da ayaqlarım “Ləzginka” yazıb.

“Ləzginka” rəqsinə böyük maraqla tamaşa edən ulu öndər Heydər Əliyevin qürurverici sözlərini xatırlayıram: “Mən Dağıstan xalqlarının gözəl rəqslərinə dəfələrlə baxmışam. Ancaq “Ləzginka” adlı-sanlı ansamblıdır. Bütün dünyanı dolaşan kollektiv bu gün də öz ustalığını

qoruyub saxlaya bilmişdir".

Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının VI cildinin 221-ci sahifəsində oxuyuruq: "Ləzgi həngi", "Ləzginka" – ləzgi xalq rəqsi. Qafqaz xalqları arasında geniş yayılmışdır. "Ləzginka" kişilər tərəfindən tək və ya qadınla qoşa rəqs edilir. İki kişi tərəfindən ifa olunduqda rəqqasların cəldliyini, virtuozluğunu, xoreoqrafik məharətini nümayiş etdirən yarış-rəqsə çevrilir (çox vaxt xəncərlə ifa olunur). Melodiyası ritmik, dinamik və yüngüldür. Musiqi ölçüsü 6/8 (2/3) tempi cəlddir. Ləzginkanın ritmi əsasında iri və kiçikhəcmli instrumental əsərlər yaradılmışdır (M.Qlinka, A.Rubinsteyn, A.Borodin, Niyazi, T.Quliyev, R.Hacıyev, C.Rüstəmov və b.). Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyində dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin "Ləzgi rəqsi" (1932) əsəri saxlanılır.

“Ləzginka” Türkiyədə “Şeyx Şamil rəqsi” adı ilə məşhurdur. Gürcülər ona “Lekuri”, farslar “lazgi”, ruslar, Dağıstan xalqları (avar, dargi, lak və s.) “Lezginka” deyirlər. “Ləzginka” Azərbaycan musiqisində də populyarlığını qoruyub saxlaya bilmişdir.

Ləzgilərə gəldikdə isə, onlar rəqsi “Lezginka” ilə yanaşı, həmçinin “Cəld rəqs”, “Tullanan rəqs”, “Qartallar rəqsi” və s. adlandırırlar. Hər necə adlandırsalar da, o saat bilirlər ki, söhbət öz doğma xalqının sevimli rəqsindən gedir. Beləliklə, rəqs bütün dünyada yayılıb, planetin ən ucqar ölkələrində belə məşhurdur. Və çox sevildiyindən hər xalq ona özünün milli-ənənəvi elementlərini, koloritini daxil etmişdir. Beynəlxalq ideyalı “Ləzginka” xalqlar arasında körpü rolundadır, hər cür milli, inzibati dövlət sərhədlərini asanlıqla aşaraq səmimi münasibətlərinin daha da möhkəmlənməsində böyük rol oynayır və gözəl bəhrələrini verir. Bu rəqsin ritmik əsasını bir çox millətlərin rəqs melodiyalarında, xalq mahnılarında hiss etmək də o qədər çətin deyildir.

Deməli, “Ləzginka” müasir dövrdə zəngin mədəni irsimizin və musiqi-rəqs mədəniyyətimizin, milli mədəni kimliyimizin ayrılmaz bir parçasıdır. Başqa sözlə, ləzgi xalqının rəqs mədəniyyətinin tacı və zirvəsidir desək, səhv etmərik. O, bu gün də millətləri birləşdirən, sülhə, bənzəşməyə, birliyə və əmin-amanlığa çağıran elçidir. Xalqlar arasında dostluq simvolu, qardaşlıq himni kimi səslənən çox ecazkar cazibə qüvvəsidir.

Azərbaycanda rəqslə tanınan bölgələr çoxdur. Dağlar qoynunda yerləşən Qusarın da özünəməxsus yeri var. Yəqin ki, qusarlıların “Ləzginka” rəqsinə elliklə qəlbən bağlılığı hamıya bəllidir. Bu eldə rəqsiz şənlik, toy-düyn təsəvvür etmək belə mümkün deyil. Ümumiyyətlə, hər bir qusarlının qəlbi “Ləzginka” üstündə köklənib. Qusar rayon Mədəniyyət Sarayı qarşısındakı meydanda “Ləzginka” milli rəqsi şərəfinə monumental abidə ucaldılması heç də təsadüfə sayılmaz. Ləzgi xarakterinin bədii ifadəsində rəqs sənətinin rolunu qeyd etmək xüsusilə vacibdir. Qusarda el arasında belə deyilir ki, ləzgi uşaqları hələ beşikdə ikən rəqs etməyə başlayırlar. Musiqi çalınanda körpənin əllərini yuxarı qaldıraraq ayaqları ilə müxtəlif hərəkətlər etməsi heç kəsə təəccüb doğurmamalıdır.

Ötən illər ərzində “Ləzginka” ansamblı Rusiya, Fransa, Almaniya, Türkiyə və başqa ölkələrdə qastrol səfərlərində olub, ayrı-ayrı xalqların tamaşaçıları qarşısında respublikamızın milli-mənəvi dəyərlərini layəqətlə təmsil edib. Hər səfər, hər çıxış “Ləzginka”ya yeni uğur gətirmiş, hər dəfə vətənə festivallar qalibi və ya laureatı kimi qayıtmışdır.

1967-ci il Moskvanın Kreml Qurultaylar sarayında VI Ümumdünya gənclər festivalı keçirilir. Bədii rəhbəri istedadlı rəqqas Qəni Qəniyev olan Qusar rayon “Ləzginka” rəqs ansamblının çıxışları paytaxt tamaşaçıları tərəfindən hərarətlə qarşılanır. Qəni Qəniyev, Qənifət Həzərova, Nina Məmmədova qızıl medala, Mürsəl Əhmədov, Mixail Yelizarov gümüş medala layiq görülürlər. Mafər Baxışov, Dodik Şalmiyev, Təhmimə Bağirova, Həcəli Əhmədov kimi solistlər yüksək peşəkarlıq nümayiş etdirərək, sənətsevərlərin rəğbətini qazanırlar.

Zaman ötür. El-obada böyük hörmət, məhəbbət sahibi olmuş, xalqımıza başucalıq gətirmiş, mahir rəqs ifaçısı, ustad sənətkar Qəni Qəniyev artıq bir neçə ildir aramızda yoxdur. Qusarlılar bu unudulmaz rəqqasın işıqlı xatirəsini daim yad edir, ona Allahdan rəhmət diləyirlər.

Hazırda Qusardakı “Ləzginka” folklor rəqs ansamblının 15-ə yaxın üzvü var. Hamısı ümidverici, perspektivli gənclərdir. Rayonda keçirilən bayram və şənliklərdə,

mədəni-kütləvi tədbirlərdə uğurla çıxış edir, tamaşaçı sevgisinə sahiblənir, özünəməxsus geyim forması, rəngarəng musiqi proqramları ilə seçilir.

Ansamblın bədii rəhbəri, Dağıstan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Akademiyasının məzunu, istedadlı rəqqas Radik Niftiyev deyir: “Ləzginka – qarmonun və zərb aləti nağaranın müşayiəti ilə ifa olunan çox oynaq ən məşhur milli rəqslərdəndir. Rəqsdə son dərəcə gözəl plastika, şux dinamika, cəldlik, çeviklik sərgiləyən rəqqaslar hiss və həyəcanlarını “assa” sözü ilə ifadə edirlər. Rəqqasların ifasını izləmək adama xüsusi zövq verir. Qadınlar sanki qu quşları kimi səhnədə vüqarla süzülür, cigitlər isə xəncərləri ilə paları ilə məharətlə ifa edirlər ki, qol qaldırıb oynamaq həvəsinə qarşı çıxmaq qeyri-mümkündür. “Gərək adamın hər ayağında min şeytan otursun ki, “Ləzginka”da belə mükəmməl qaydada rəqs edə bilsin”, – deyən fransız yazıçısı A.Düma (ata) necə də haqlı idi.

“Ləzginka” rəqsində əvvəlcə səhnəyə rəqqaslar çıxır, sonra onların sayı qədər rəqqasələr. Bir neçə dövrə vurduqdan sonra rəqqasələr salonu tərk edirlər. Və rəqsin ən maraqlı məqamı başlanır. Aramsız mu-

siqi çalınır. Rəqqaslar bir-birinin ardınca nəyə qadir olduqlarını, rəqs texnikasını, virtuozluğunu, özəlliyini və ustalığını nümayiş etdirirlər. Daha çox müddətdə gözəl rəqs edən qalib adını qazanır. Hamı onun əlini sıxır, səmimi qəlbədən təbrik edir.

Mərasim şənliklərində subay oğlan və qızlar bir-birini gözəltməyə çalışırlar. Gənc oğlan him-cimlə, göz-qaşla “danışır”, seçib bəyəndiyi qızı rəqsə dəvət edir. Hisslərini rəqslə bildirir. Rəqs müddəti qızın iradəsindən asılıdır. Qız istədiyi an rəqsi bitirib çıxıb gedə bilər. Oğlansa sağ əlini ürəyinin başına qoyub, azca əylənərək ona rəqsə görə təşəkkürünü bildirir.

“Ləzginka”da bəzi qadağalar da mövcuddur. Belə ki, rəqs edərkən oğlan tərəf-müqabili qıza çox yaxınlaşmamalı, hətta paltarı ilə ona toxunmamalıdır. Əks halda bu, qız tərəfinin kişilərini qıcıqlandırır, təhqir kimi başa düşülür. Və belə hal çox zaman xoşagəlməz sonluqla qurtarır.

Bəli, Radik bir qusarlı kimi bu rəqs üzərində köklənibdir. Bütün varlığıyla, ruhuyla, qəlbiylə “Ləzginka”ya bağlıdır. Doymur, yorulmur rəqs oynamaqdan. Onlarla rəqqasın formalaşmasında əməyi dənilməzdir. Neçə-neçə səfərlər yolunu gözləyir. Fərəh hissi ilə sabaha baxır və inanır ki, rəqs kollektivinin gələcəyi daha işıqlı olacaq. Sevinir ki, ansamblın uğurlarında, şöhrətlənməsində onun da zəhməti vardır. “Ləzginka” qədim kökə, milli mənəviyyətə, milli yaddaşa malikdir. Rəqsi qorumaq, gələcək nəsələ çatdırmaq müqəddəs borcumuzdur. Axı ölməz “Ləzginka” milli sərvətimiz, qan yaddaşımızdır. Bu rəqsdə qəhrəmanlıq, vətənpərvərlik, cəsurluq, məğrurluq, məhəbbət motivləri çox güclüdür”.

“Ləzginka” ansamblı “Uşaq folkloru”, “Azərbaycan – doğma diyar”, “Bölgələrdən paytaxta” devizi altında Bakıda keçirilən respublika festivallarında uğurla iştirak etmiş, çıxışları sürəkli alqışlarla müşayiət olunmuş, diplom, müxtəlif mükafatlar almış, laureat adını qazanmışdır. Şimal zonası üzrə keçirilən müsabiqələrdə dəfələrlə birinci yerə layiq görülüb, qiymətli hədiyyələrə sahiblənib.

“Ləzginka” AzTV, Space, ATV, həmçinin qardaş Dağıstan, Türkiyə televiziya kanallarında da uğurla çıxış etmiş, tamaşaçılarda xoş təəssürat yaratmış, milli rəqslərin tanıtılmasında fəallıq göstərmişdir. Kollektivin üzvləri xarici ölkələrə səfərləri zamanı Qusarda hazırlanan əl işlərini, toxuma əşyaları özləri ilə götürməyi unutmur, konsert, görüşlər zamanı onları hədiyyə kimi verir, bununla mədəniyyətimizin digər sahələrini də təbliğ edirlər. Bütün bunlar respublikamızda multikulturalizmə böyük əhəmiyyət verildiyini, ayrı-ayrı xalqların, etnik qrupların sülh, əmin-amanlıq, dostluq və qardaşlıq şəraitində yaşadığını bir daha əyani şəkildə göstərir.

Kollektiv üçün son illərin əlamətdar hadisələrindən biri də 2016-cı ildə ölkəmizdə “Multikulturalizm ili”, Qusar rayonunun “Azərbaycanın folklor paytaxtı” elan olunmasıdır. Həmin il rayonda və Bakıda möhtəşəm görüşlər, folklor festivalları keçirildi. Festivala bir çox yerlərdən xalq kollektivləri gəlmişdilər. “Ləzginka” rəqs ansamblının zəngin proqramlı çıxışları tamaşaçılar tərəfindən rəğbətlə qarşılandı. Festivalda iştirak edən qonaqlar bir daha Azərbaycanda tolerantlığın, azsaylı xalqların mədəniyyətinə,

tarixinə, adət-ənənələrinə necə diqqətlə yanaşıldığını şahidi oldular.

Rəqs kollektivi fəaliyyəti dövründə rəqs elementlərini mükəmməlləşdirmiş, onlara təzə nəfəs gətirmişdir. “Ləzginka” bayramlarında, şənlik tədbirlərində olduğu kimi, çətin günlərdə də xalqın yanında olmağı özünə borc bilir. Erməni cəlladlarına qarşı mübarizə apardığımız indiki dövrdə ansambl dəfələrlə hərbi hissələrdə əsgərlər qarşısında çıxış edərək onları məğlubedilməzliyə çağırmış, qələbəyə ruhlandırmışdır.

“Ləzginka” çalınır... Xoş melodiyaları ürəyimdə oynaq sözlərə, qanadlı kəlmələrə, ritmik və dinamik misralara çevrilir:

*Elə bil Şah dağı haray qoparır,
Samur da kükrəyib coşub-daşmışdır.
Şeyx Şamil elləri çəkib aparır,
Süleyman nəğməsi dağlar aşmışdır.*

*Ləzgi babaların xəncərləritək
Gör iti baxışlar nə “qan” eyləyir.
Baxın cigitlərə, nəre çəkərək
Necə meydan sürür, cövlan eyləyir.*

*Döndü sərt qayalar tara, kamana,
Başında küləklər, yellər oynadı.
Sadası yayıldı Azərbaycana,
Obalar oynadı, ellər oynadı.*

*“Ləzginka” – toy-bayram, şənlik həvəsi,
Bizim ruhumuza axıb dolubdur.
“Ləzginka” – xalqların həmrəylik səsi,
Çal, oynad, o, dostluq rəqsi olubdur.*

Həsən Xasiyev,
Qusar rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyinin
elmi işçisi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü

